כד: לא יחפור פרק שני בבא בתרא

דשפוכאי ישראל ניניהו [א]וה"מ ברברבי אבל זוטרי אימור מעוברי דרכים נפול [ב]ואי איכא רברבי בהדייהו אימור באבורורי הוה מנחי: **מתני'** [ג]מרחיקין את האילן מן העיר עשרים וחמש אמה ובחרוב ובשקמה חמשים אמה אבא שאול אומר כל אילן סרק חמשים אמה (א) [ד]ואם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים ואם אילן קדם קוצץ ונותן דמים [ה]ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים: **גמ'** מאי טעמא אמר עולא [ו]משום נויי העיר [ז]ותיפוק ליה דאין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה לא צריכא לר"א דאמר [ח]עושין שדה מגרש ומגרש שדה הכא משום נויי העיר לא עבדינן ולרבנן נמי דאמרי אין עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה ה"מ זרעים אבל אילנות עבדינן והכא משום נויי העיר לא (ב) ומנא תימרא דשאני בין זרעין לאילנות [ט]דתניא [י]קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה נזרע רובו הרי הוא כגינה ואסור ניטע רובו הרי הוא כחצר ומותר: ואם העיר קדמה קוצץ ואינו נותן דמים וכו': מ"ש גבי בור דקתני [כ]קוצץ ונותן דמים ומאי שנא הכא דקתני קוצץ ואינו נותן דמים אמר רב כהנא (ג) [ל]קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא ומאי קושיא דלמא שאני הזיקא דרבים מהזיקא דיחיד אלא אי איתמר דרב כהנא אסיפא איתמר אם האילן קדם קוצץ ונותן דמים ולימא להו הבו לי ברישא דמי והדר איקוץ אמר רב כהנא קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא: ספק זה קדם וספק זה קדם קוצץ ואינו נותן דמים: מאי שנא מבור דאמרת לא יקוץ התם דודאי לאו למיקץ קאי ספיקו נמי לא אמרינן ליה קוץ הכא דודאי למיקץ קאי ספיקו נמי אמרינן ליה קוץ ואי משום דמי אמרינן ליה אייתי ראיה ושקול: **מתני'** [מ]מרחיקין את גורן קבוע מן העיר חמשים אמה [נ]לא יעשה אדם גורן קבוע בתוך שלו אא"כ יש לו חמשים אמה לכל רוח ומרחיק מנטיעותיו של חבירו ומנירו בכדי שלא יזיק: **גמ'** מ"ש רישא ומאי שנא סיפא אמר אביי סיפא אתאן לגורן שאינו קבוע היכי דמי גורן שאינו קבוע א"ר יוסי בר' חנינא כל שאינו זורה ברחת רב אשי אמר [ס]מה טעם קאמר מאי טעמא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה כדי שלא יזיק מיתיבי מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה וכשם שמרחיקין מן העיר חמשים אמה כך מרחיקין מדלועיו ומקשואיו ומנטיעותיו ומנירו של חבירו חמשים אמה כדי שלא יזיק בשלמא לרב אשי ניחא אלא לאביי קשיא קשיא בשלמא ממקשואיו ומדלועיו דאזיל אבקא ואתי בליביה [ע]ומצוי ליה אלא מנירו אמאי א"ר אבא בר זבדא ואיתימא ר' אבא בר זוטרא מפני

שעושה

דשפוכאי. שופכי יין מן החבית לנודות למכור לעוברי דרכים במדינה זאת כדמסיים ואזיל: **ברברבי.** דליכא למיחש לרובא דעלמא למימר מעוברי דרכים נפול: **ואי איכא רברבי בהדייהו.** אף הקטנים מותרין דברברבי לאו אורחייהו דעוברי דרכים אלא כולהו (ד) מלוקח יין של מדינה זו ניניהו וישראל הן. וקטנים שאין דרך ללוקח יין להביאם: **אימור באבורורי הוה מנחי.** להשוות משא החמור כשיש שתי נודות זה גדול מזה מעט ומכביד המשא לצד אחד מניחין נוד קטן אצלו להשוות המשא: **מתני' מרחיקין את האילן מן העיר.** בגמרא מפרש משום נויי העיר לפי שנוי לעיר כשיש מרחב פנוי לפניה: **חרוב ושקמה.** ענפיהם רבים: **ואילן סרק.** גנאי הוא לעיר: **ונותן דמים.** מי שהעיר שלו: **גמ' ותיפוק ליה דאין עושין מגרש שדה.** משנה היא בפ' אחרון של ערכין (דף לג:) ומגרש אלף אמה הוא וכל אלף אמה אסור לעשותו שדה וקס"ד לא שדה לבן ולא שדה אילן: **לא צריכא לר' אליעזר.** דפליג התם ואמר בד"א בערי הלוים אבל בערי ישראל כו': ה"ג **ולרבנן דאמרי אין עושין הני מילי בזרעים אבל באילנות עושין.** בתוך אלף אמה: **והכא.** בתוך עשרים וחמש אמה משום נויי העיר אין עושין: **קרפף יותר מבית סאתים שהוקף לדירה.** סאתים הוא שיעור חצר המשכן ונתנוהו חכמים שיעור לכל היקף שלא הוקף לדור בתוכו או להשתמש מן הבית לתוכו כגון קרפף שבבקעה אבל המוקף לדירה אפי' בית עשרה כורין מטלטלין בו וקאמר הכא יתר מבית סאתים שהוקף לדירה הוא מותר לטלטל בכולו: **נזרע רובו.** בטלו הזרעים שם דירה ממנו והרי הוא כגינה שאין הקפה לדירה הואיל ויתר מבית סאתים הוא אין מטלטלין בו עוד: **אבל ניטע רובו.** באילנות אין האילנות מבטלין תורת דירתו ממנו והרי הוא כחצר שלפני הבתים שהקיפוה לדירה ומותר: **מאי שנא (ה) בור.** דבעינן נמי הרחקה וקתני נמי אם הבור קדמה קוצץ ונותן בעל הבור דמי האילן לבעל האילן: **לא חמימא ולא קרירא.** שזה סומך על זה אף כאן דמי האילן מי יתנם אם באת להטילם על בני העיר כל אחד אומר ממני לא יתחילו ונמצא האילן עומד והעיר מגונה ואין זו תפארת ארץ ישראל: **ומאי קושיא.** מבור לעיר דאיצטריך לשנויי הכי דלמא שאני היזק דרבים מהזיקא דיחיד לא חייבו חכמים לקוץ אילנו בשביל בור היחיד בלא דמים אבל בשביל היזק רבים חייבוהו לקוץ: **לא חמימא כו'.** אם באת להמתין עד מתן מעות יעמוד (ו) זה לאורך ימים בני העיר סומכין זה על זה ובעל האילן רוצה בכך לפיכך יקוץ ואחרי כן יגבה מעותיו מהן בב"ד: **התם.** גבי בור דודאי של אילן אם ודאי קדם לאו למיקץ קאי כדקתני אם האילן קדם לא יקוץ ספיקו נמי לא אמר ליה קוץ שעל הניזק להביא ראיה: **הכא דודאי.** נמי למיקץ קאי אלא שנוטל דמים כדקתני אם האילן קדם קוצץ ונותן דמים ספיקו נמי אמר ליה קוץ ממ"נ על כרחך וכשבא לגבות דמים אמר ליה אייתי ראיה דאת קדמת ושקול: **מתני' גורן קבוע.** בגמ' מפרש מאי קביעותא: **חמשים אמה.** מפני המוץ המזיק את בני העיר כשהוא זורה וגם הזרעים הוא מייבש: **ומנירו של חבירו.** ובגמרא מפרש מאי היזק דמוץ לניר. ניר היא חרישה שחורשין בימי הקיץ ואין זורעין בו עד ימות החורף כדי שימותו שרשי הקוצים והעשבים כדכתיב נירו לכם ניר ואל תזרעו אל קוצים (ירמיה ד): **בכדי שלא יזיק.** האי שיעורא משמע בציר מחמשים אמה ובגמרא פריך מ"ש מרישא דאמרת אלא אם כן יש לו חמשים אמה לכל רוח: **גמ' שאינו זורה ברחת.** שאין הכרי גדול וא"צ לזרות ברחת אלא הרוח מנשבת בכרי והמוץ נדף מאליו. רחת פל"ה בלע"ז. כשהכרי גדול צריך להגביה התבואה ברחת וזורק כלפי מעלה והרוח מנשבת ודוחפת המוץ למרחוק: **רב אשי אמר.** שיעורא דסיפא כרישא ומה טעם קאמר: **מקשואיו ומדלועיו.** נטיעה שהקשואין והדלועין גדילין בה: **בשלמא לרב אשי ניחא.** דקתני בכולהו חמשים אמה: **אלא לאביי קשיא קשיא** [הכי] גרסינן:

שעושה

מרחיקין את האילן [מן העיר] כ"ה אמה. וזרעים צריך להרחיק מן העיר עד אלף אמה דאין עושין מגרש שדה:

מ"ש מבור דקוצץ ונותן דמים אמר רב כהנא קידרא דבי שותפי כו'. תימה לרשב"א א"כ כשהאילן קדם נמי אמאי נותן דמים מהאי טעמא וי"ל דכשהאילן קדם כיון דסמך בהיתר אין לחוש אם יתעצלו וישאר האילן עומד אבל עוד קשה לו דמאי שייך הכא קידרא דבי שותפי והלא קוצץ תחלה קודם שיתנו דמים ואומר ר"י דה"פ דמשום קידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא לא רצו לתקן שיתנו דמים דאע"ג דקוצץ תחלה פעמים שלא ישמע להם לקוץ תחלה אם לא ידע מי יתן לו הדמים וכל אחד ואחד יתרשל ולא יקוץ כדי שלא ליתן דמים כי בעל האילן ידרוש מעמו:

ולימא להו הבו לי ברישא והדר איקוץ. גבי בור לא שייך למיפרך הכי דניחא (ז) כיון שסמך באיסור שיקוץ תחלה:

קשיא לאביי. תימה מאי קשיא ליה הא ברייתא איירי בגורן קבוע ומתניתין בגורן שאינו קבוע ויש לומר דאביי גופיה הוה משני דמה טעם קאמר אי לאו משום דקשיא ליה מה צריך לפרש טעמא כדי שלא יזיק והשתא דבברייתא מפרש טעמא כדי שלא יזיק מתני' נמי איכא לפרושי הכי:

שעושה

עין משפט נר מצוה

עה א ב מיי' פי"ג מהל' מאכלות אסורות הל' כג סמג לאוין קמח טוש"ע יו"ד סי' קכט סעיף יט:

עו ג מיי' פי"י מהלכות שכנים הל' א סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה:

עז ד מיי' ופמג שם טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כב בהג"ה:

עח ה מיי' שם הל' א סמג שם:

עט ו מיי' פי"ג מהל' שמיטה הל' ד סמג לאוין רעה ופסק כת"ק:

פ ז מיי' פט"ז מהלכות שבת הלכה ו סמג עשין מד"ס א טוש"ע א"ח סי' שנח סעיף ט:

פא ח ט י מיי' פי"י מהל' שכנים הל' ב סמג עשין פב טוש"ע ח"מ סי' קנה סעיף כג:

◆

רבינו גרשום

והני מילי. דמותרין: היכא דהנהו זיקי רברבי נינהו אבל אי משתכחי זוטרי ודאי אסור דאימר מעוברי דרכים נפלו: ואי איכא רברבי ואשכח זוטרי בהדייהו אסירי. דחיישי' דמעוברי דרכים נפל דאימר באבורורי קא מנחי על גבי החמור כעין שקושרין עוברי דרכים נודותיהן על גבי חמוריהן וקושרין מצד החמור נוד גדול ומצד השני כמותו ומשימין בין שתי נודות הללו נוד אחד קטן ואם נמצאו גדולים כה"ג וקטנים עמהן ודאי מעוברי דרכים נפיל ומשואי חמור ואסירי. ל"מ. ואי איכא רברבי בינייהו. אפי' זוטרי מותרין דאימור באבוראי הונחו ושפוכי ישראל אנחינהו להתם כעין שרגילין לעשות כדפרישית לעיל באידך לישנא והכי עיקר: **פיסקא** מרחיקין את האילן מן העיר כ"ה [אמה]. מפרש בגמ' טעמ' מאי: בחרוב ובשקמה נ' אמה. משום דאיכא תרתי לריעותא חדא דאין פירותיהן שוין כלום ועוד שענפיהן מרובין משאר אילנות: מ"ט. מרחיקין: אמר עולא משום נויי העיר. שיהיה משוייר מישור פה סמוך לעיר בלא שום עיכוב. ועולא למה ליה למימר משום נויי העיר מרחיקין תיפוק ליה דאין עושין שדה שיש בו זרע או אילנות אין עושין מגרש ולא מגרש שדה כדגרסי' [illegible] מכות לגבי מגרש לוים [דכתיב] ושדותם מחוץ לעיר וגו' משום דהוי ט) להם לוים כתוב ומגרשיהם יהיו לבהמתם וגו' לדכי ג) צריכי אלפים אמה מגרש אבל שאר הערים בכ"ה אמה מגרש סגיא: לא צריכא לר"א דאמר עושין שדה מגרש ד) להיכא דזרע או נטע אילן בתוך כ"ה אמה סמוך לעיר: הני מילי דאין עושין להיכי דזורע [דרא"א] מיזיל תחותיה בזרעים משום דקא מזקי זרעים לבני העיר דלא מצי למדרס אזרעים אבל אילן דמצי ליזיל תחותיה ה) דאפי' אילנות אין נוטעין משום נויי העיר: קרפף שהוא יותר מבית סאתים. כחצר המשכן והוקף לשום דירה אם נזרע רובו הרי הוא בגינה וזריעה היא ואסור לילך בה בשבת משום דמדרסי זרעים ואיכא חלול שבת: נטע רובו מאילנות הרי הוא כחצר ומותר. משום דמצי למיזל בין אילן לאילן. ואיכא דאמרי כשדה אסור לטלטל בו כחצר מותר לטלטל בו: מ"ש גבי עיר דקתני אם העיר קדמה קוצצין ואין נותן דמים ומ"ש גבי בור דקתני אם הבור קדמה קוצץ ונותן דמים אמר רב (הונא) [כהנא] מש"ה גבי עיר אינו נותן דמים משום דליכא למיקם עלה דמלתא. למאן שאיל דמים דאיל ומרבים אתי למגבי מסבי אהדדי ולא יהבי כלום דקדירה דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא שזה סומך על זה וזה על זה אבל גבי בור כיון דמיחיד אתי למגבי לא סמך אלא חד וידע למאן שאיל דמים ומש"ה קוצצין ונותן דמים ודלמא משום האי טעמא לא קשיא למימר גבי עיר אם קדמה דאין נותן דמים דהא קתני גבי סיפא דמתני' אם האילן קדם קוצץ ונותן דמים אלמא דלא משום האי טעם הוא. אלא היינו טעם הוא דמתני' דשני בין קדמה העיר לקדם הבור דשני היזק דיחיד מהיזק דרבים ולהכי גבי עיר דאיכא היזק דרבים קוצץ ואינו נותן דמים אבל גבי בור דליכא היזק דרבים קוצץ ונותן דמים: אמאי קוצץ והדר נותן דמים הא מעיקרא

רבינו גרשום (המשך)

מצי למימר להו בעל האילן הב לי דמי ברישא והדר איקוץ הואיל דאילני קדם אמר רב כהנא מש"ה קוצץ מעיקרא והדר נותנין דמים דמצו למימר ליה בני העיר קוץ דרמיא עלך מעיקרא משום דקידרא דבי שותפי לא חמימא ולא קרירא דכל מאי דבעי למגבי מכמה אינשי איכא טירחא יתירא דסמכי הני אהני אבל את קוץ הואיל דאת יחיד ומזקת לרבים ורמיא עלך והדר סגבי מבני העיר. י) אבל לגבי בור הואיל דלית ליה מלתא אלא גבי חד לא מצי למימר ליה הב לי ברישא והדר איקוץ דודאי יהיב ליה ומשה"ה קוצץ ונותן דמים: ומ"ש מבור דאמר ספק זה קדם לא יקוץ. התם באילן הבור כיון דודאי דהיכא דידעי' דודאי דהאילן קדם לא יקוץ ספיקו נמי לא יקוץ. קאי ז) נ"ל אייתי ראיה דאילנך קדם ושקול דמיך:

פיסקא מרחיקין גורן קבוע מן העיר חמשים אמה. משום דקא מזיק התבן שזורין מן התבואה לבני העיר: מ"ש דגורן מרחיק נ' אמה. ולגבי נטיעות מרחיקין בכדי שלא יזיקו דהיינו בציר מחמשים אמה: רב אשי אמר. סיפא ורישא חדא טעמא הוא דמה טעם מרחיק נ' אמה מן העיר כדי שלא יזיק לנטיעות ולנירו: בשלמא לרב אשי. דמפרש טעמא דמתני' ניחא דכן הכי נמי קתני בברייתא אלא לאביי קשיא דמתרץ סיפא לגורן שאינו קבוע והא קתני רישא דברייתא מרחקין מן מקשואין ומדלועין דהיינו נטיעות נ' אמה: קשיא. בשלמא מקשואין ומדלועין מש"ה צריך להרחיק חמשים אמה דאזיל התבן ויתיב על פרח. בליביה. פרח. כמו ויצא פרח שתרגומו ואפיק לבלבין: ומעבי ליה. ומנפחו ומיבשו: מפני שעושין אותו גלל. התבואה הזרועה בקרקע תיעשה זבל ותירקב:

◆

מסורת הש"ס

א) [ב"מ קיח.], ב) [שם קי:], ג) מכות יב. [ערכין לג:], ד) [ערכין שם], ה) עירובין כג:, ו) [לקמן כה:], ז) עירובין כג., ח) [פי' סורך ימייבש לתולעים. ערוך].

◆

הגהות הב"ח

(א) במשנה פרק ב' אמה אם כצ"ל ותיבת ד' נמחק: (ב) גמ' לא עבדינן ומנא תימרא דשאני בין זרעים לאילנות: (ג) שם אמר רב כהנא היינו דאמרי אינשי קידרא דבי שותפי: (ד) רש"י ד"ה ואי איכא וכו' מלוקחי יין וכו' וישראל הן הקטנים וכו' מניחין עוד נוד קטן כצ"ל והד"א: (ה) ד"ה מ"ש גבי בור וכו' וקתני ביה אם: (ו) ד"ה לא חמימא וכו' יעמוד לאורך כצ"ל ותיבת זה נמחק: (ז) תוס' ד"ה ולימא וכו' דניחא ליה כיון:

◆

לעזי רש"י

פל"ה [פיל"א]. יעה.

◆

מוסף רש"י

דאין עושין שדה. של לוים, מגרש. שנתנו ללוים אלפים אמה סביב לעיר, כדכתיב (במדבר לה) ומדותם מחוץ לעיר את פאת קדמה אלפים באמה וכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה וגו' הא כיצד אלף אמה מגרש שאין בו לא בית ולא שדה והשאר שדות וכרמים (מכות יב.). מגרש הוי אלף אמה סביב לעיר מדכתיב מקיר העיר וחוצה אלף אמה סביב, וחוץ לאותו אלף היו להם ללוים אלף אמה לשדות וכרמים, כדכתיב ומדותם מחוץ לעיר וגו', לא מהם אלף אמה מגרש והשאר שדות וכרמים. מגרש פנוי מכלום ואין בו בית ואין זורעין אותו אלא נוי הוא לעיר (ערכין לג:). אין עושין שדה מגרש משום ישוב ארץ ישראל, והיינו חורבן שמתמעט את העיר, ולא מגרש שדה שמחריב את נוי העיר (שם). נזרע רובו. כזרעונים, ביטל דירתו, דכזרעונים לא דיירי אינשי והוי ליה גינה ואסור לטלטל אף במקום נטוע דבטיל ליה לגבי רובה, אבל כנטוע אילנות לא ביטל דירתו, דאורחא להסתופף בצל אילנות תמיד (עירובין כג.). מהזיקא דיחיד. דבין לברכות נטע שאינו מזיק עד זמן גדול לא חייבוהו חכמים לקוץ בלא דמים בשביל היזקא דיחיד (לקמן כה.).

א) צ"ל כמס' ערכין דף לג. ב) אולי צ"ל משום דהוי אורך לוים וכו'. ג) פי' סוטה כז במשנה ועירובין דף נז ע"ב ול"ע. ד) נראה דצ"ל ומגרש שדה מ"מ להיכא וכו' סמוך לעיר אסור. ה) ר"ל עבדינן אבל בתוך כ"ה אפי' אילנות יסור. ו) עי' מהר"ם ולימא והריק. ז) צ"ל כל דודאי למיקץ קאי ספיקו נמי אמרינן ליה קוץ וניל אייתי ראיה.